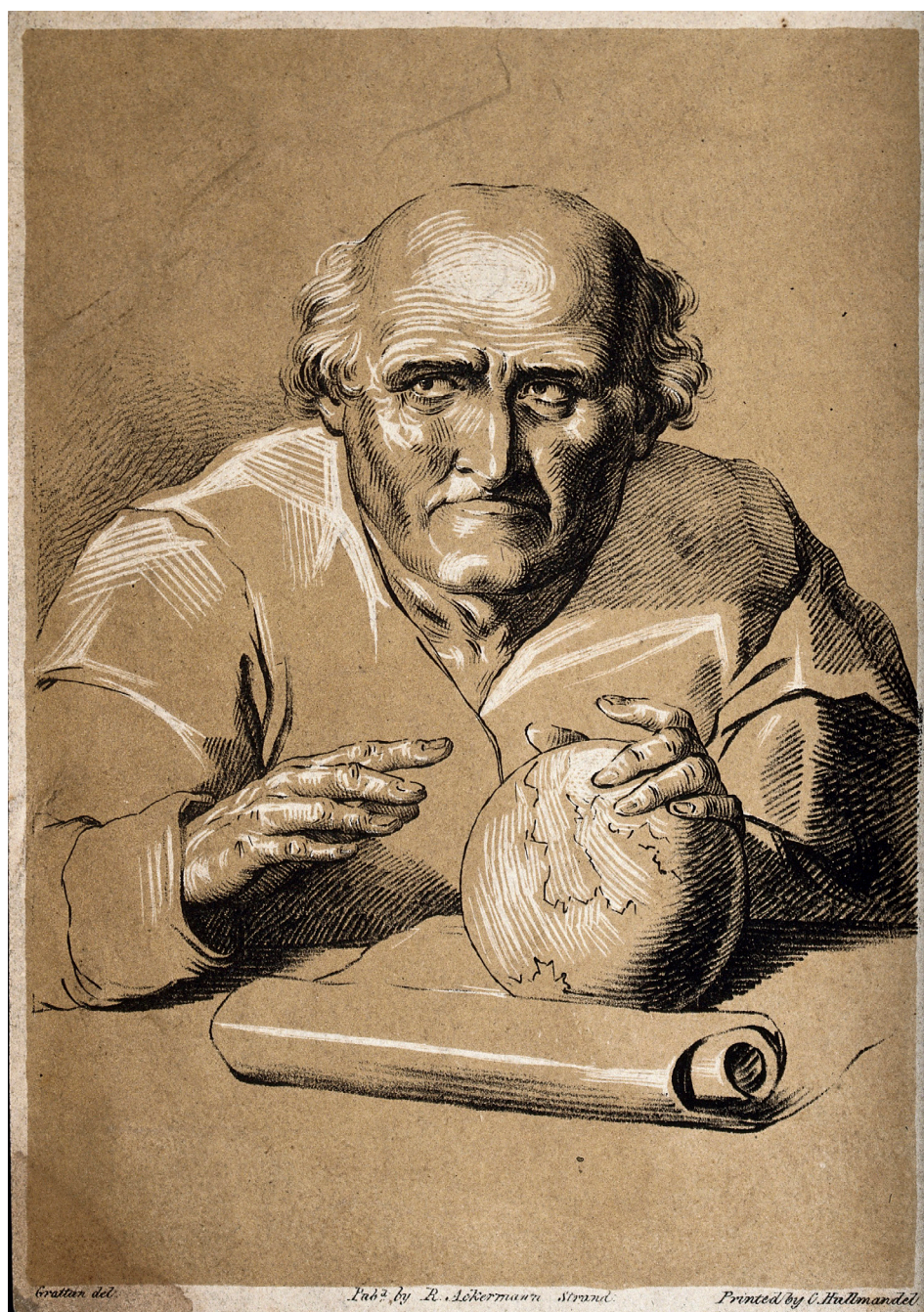

KAROLINA GASINSKA OCH MIKAEL ERIKSSON

Karolina Gasinska och Mikael Eriksson

Framåtblickande omvärldsanalyser

Hur gör andra?

Titel	Framåtblickande omvärldsanalyser – Hur gör andra?
Title	Forward looking global trends analysis – Learning from others
Rapportnr/Report no	FOI-R--4585--SE
Månad/Month	April
Utgivningsår/Year	2018
Sidor/Pages	43
Kund/Customer	Försvarsmakten
Forskningsområde	6. Metod- och utredningsstöd
FoT-område	Ej FoT
Projektnr/Project no	E13591
Godkänd av/Approved by	Lars Höstbeck
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys
Exportkontroll	Innehållet är granskat och omfattar ingen information som är underställd exportkontrollagstiftningen.

Bild/Cover: Astronomy: an astronomer (?) in his study, holding a globe, Wellcome Images.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Astronomy:_an_astronomer_\(%3F\)_in_his_study,_holding_a_globe._Wellcome_V0024859.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Astronomy:_an_astronomer_(%3F)_in_his_study,_holding_a_globe._Wellcome_V0024859.jpg)

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att dra lärdomar och erfarenheter av andra aktörers arbete med framåtblickande omvärldsanalyser. Avsikten är att bidra till att vidareutveckla Försvarmaktens framtagande av den säkerhetspolitiska omvärldsanalysen i Perspektivstudier. För att uppnå syftet genomförs en litteraturöversikt och en djupanalys av två säkerhetspolitiska omvärldsanalyser. Litteraturöversikten ämnar att ge en överblick över vilken typ av aktörer som bedriver säkerhetspolitiska omvärldsanalyser samt analysernas olika karaktärsdrag. Djupanalysen syftar till att mer djupgående undersöka arbetsprocesserna och val av metoder.

Av totalt 50 rapporter som ingick i litteraturöversikten uppfyllde 19 de inom studien uppsatta kriterierna för säkerhetspolitisk omvärldsanalys. De flesta av de identifierade omvärldsanalyserna är framtagna av statliga västmakter. Dessa är särskilt intressanta för Försvarmaktens Perspektivstudier då trender och utmaningar som påverkar EU/europeiska länder även påverkar Sverige direkt eller indirekt. Ett potentiellt problem är emellertid att det föreligger en eventuell risk för en viss rundgång av information när analyserna bygger på varandra.

Ett annat problem är att rapporterna i studien var fåordiga i sina beskrivningar av metod vid framtagandet av omvärldsanalyserna. Bristen på metodbeskrivning är problematisk då det är svårt att värdera på vilka vetenskapliga grunder analysen bygger. För att hantera denna problematik bör arbetsprocessen för framtagandet av kommande säkerhetspolitiska analyser i Perspektivstudier ha detta i åtanke, samt att komplettera den med andra metoder för informationsinhämtning.

Litteraturöversikten och djupanalysen visar även på att det finns en stor variation i både arbetsprocesser och fokus i analyserna. Ambitionsnivån bör sättas utifrån tillgängliga resurser (finansiella förutsättningar, tid, de medverkandes metodkompetens och ämneskunskap). Det är av vikt att ta fram en systematisk arbetsprocess som möjliggör transparens och kontinuitet för att på ett konsekvent sätt följa utvecklingen av trender över tid.

Nyckelord: Litteraturstudie, omvärldsanalys, säkerhetspolitisk analys, Perspektivstudier

Summary

The Swedish Armed Forces aim to improve their foresight analysis within their long term defence planning. In order to achieve the objective, this study's ambition is to draw lesson from other actors who conduct foresight studies in the security field. For this purpose a literature review and an in-depth analysis of two selected foresight studies were conducted.

Out of 50 identified reports and articles 19 fulfilled the set criteria. Most of the identified foresight studies were produced by governments in the West. This is of a particular interest for the Swedish Armed Forces since trends and challenges that affects European countries also directly or indirectly affects Sweden. However, this creates a risk of recycling of information. Another issue is that the studies rarely describe their methodology, making it difficult to evaluate the scientific grounds on which the analysis is based. These issues should be regarded in the development of future foresight analyses, as well as supplemented with other methods to collect additional information.

The literature review and the in-depth analysis also show a large variation in both the work process and focus in the analyses. In the end, the level of ambition should be based on available resources (financial conditions, time, participants' methodological skills and subject knowledge). It is important to develop a systematic work process that enables transparency and continuity to consistently follow trends over time.

Keywords: Literature review, foresight studies, Swedish Armed Forces, long term defence planning

Innehåll

1	Inledning	7
1.1	Metod	7
1.1.1	Litteraturöversiktens sökord och källor	7
1.1.2	Litteraturöversiktens urvalskriterier	8
1.1.3	Djupanalysens urvalskriterier	8
1.1.4	Analysramverket	8
2	Analysramverk	10
2.1	Litteraturöversikten	10
2.1.1	Utförare, uppdragsgivare och ursprungsland	10
2.1.2	Ändamål	11
2.1.3	Tidshorisont	12
2.1.4	Metoder	12
2.1.5	Skärningskategorier	13
2.2	Djupanalys	14
3	Redovisning av resultat	16
3.1	Litteraturöversikten	16
3.1.1	Utförare, uppdragsgivare och ursprungsland	17
3.1.2	Ändamål och tidshorisont	20
3.1.3	Metoder	22
3.1.4	Skärningskategorier	25
3.1.5	Sammanfattning av litteraturöversikten	31
3.2	Djupanalys	32
3.2.1	Global Strategic Trends	32
3.2.2	Norska FFIs Globale trender mot 2040	35
3.2.3	Sammanfattning av djupanalysen	37
4	Diskussion	38
	Referenser	40
	Annex 1. Lista från litteraturöversikten	42

1 Inledning

Perspektivstudier, inom Försvarsmakten även kallad långsiktig strategisk planering, genomförs på uppdrag av regeringen för att identifiera vägvalsfrågor och behov av strategiska beslut. I Perspektivstudier ingår en bred omvärldsanalys som analyserar säkerhetspolitisk utveckling, samhällsutveckling, teknikutveckling, militärstrategisk utveckling i omvärlden och Sveriges säkerhets- och försvarspolitiska inriktning.¹

Inför de kommande Perspektivstudier har Försvarsmakten för avsikt att vidareutveckla framtagandet av den säkerhetspolitiska utvecklingen (hädanefter den säkerhetspolitiska omvärldsanalysen). Försvarsmakten har därför gett Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) i uppdrag att undersöka hur andra aktörer bedriver liknande analyser.

För att uppnå syftet kommer en litteraturöversikt och en djupanalys av två säkerhetspolitiska omvärldsanalyser att genomföras. Litteraturöversikten ämnar att ge en överblick över vilken typ av aktörer som bedriver säkerhetspolitiska omvärldsanalyser samt analysernas olika karaktärsdrag. Djupanalysen syftar till att mer djupgående undersöka arbetsprocesserna och val av metoder.

För att genomföra denna studie ställs följande frågor:

- Vilka aktörer bedriver säkerhetspolitiska omvärldsanalyser?
- Vilka likheter och skillnader finns det mellan andra aktörers säkerhetspolitiska omvärldsanalyser och den säkerhetspolitiska omvärldsanalys som traditionellt sett bedrivs i Försvarsmaktens Perspektivstudier gällande ändamål, tidshorisont, metodval, arbetsprocess och skärningskategorier?

Fokus för denna studie är att jämföra lärdomarna från litteraturöversikten och djupanalysen med arbetet i den säkerhetspolitiska omvärldsanalysen i Perspektivstudier. Det innebär att studien exempelvis inte omfattar omvärldsanalys på teknikområdet. Emellertid är det viktigt att påpeka att Försvarsmakten producerar framtidsblickande rapporter inom teknikområdet men dessa omfattas inte av denna studie.

Frågorna ställs även i ljuset av att det finns många litteraturöversikter kring omvärldsanalys, men få som är avgränsade till säkerhetspolitiska analyser. Resultatet kan dock med fördel även nyttjas vid framtagande av andra omvärldsanalyser på Försvarsmakten.

1.1 Metod

Studien består två delar, först en litteraturöversikt och sedan en djupanalys av två utvalda säkerhetspolitiska omvärldsanalyser.

1.1.1 Litteraturöversiktens sökord och källor

Det finns ingen vedertagen definition av säkerhetspolitisk omvärldsanalys. I litteraturöversikten ingår därför en bred sökning av omvärldsanalyser, speciellt då omvärldsanalys är ett svenskt begrepp som är svårt att översätta till engelska. Torbjörn Lundqvist på Institutet för framtidsstudier har dock identifierat några exempel på engelska begrepp som motsvarar svenskans omvärldsanalys: Foresight activities, Horizon scanning, Monitoring, Policy intelligence, Public intelligence, Strategic foresight, Strategic intelligence.²³

¹ Rindstål *et al.* (2013, s. 2-3, 8)

² Listan har modifierats och exkluderat vissa icke relevanta begrepp.

³ Lundqvist (2010, s. 11-12)

De föreslagna orden har använts som sökord av relevant litteratur på området. Sökningar har gjorts i/utgått från:

- Academic Search Premier och Google Scholar.
- En litteraturstudie som genomfördes av North Atlantic Treaty Organization Allied Command Transformation's (NATO ACT) Strategic Foresight Analysis 2013.
- Från källor använda av framtidsforskningsnätverket The Millennium Project.⁴
- En lista av forskningsinstitut, stiftelser och ideella organisationer som bedriver framtidsstudier och som tagits fram av Institutet för framtidsstudier.⁵

1.1.2 Litteraturöversiktens urvalskriterier

För att begränsa antalet resultat i litteraturöversikten har ett antal kriterier avvägts. Omvärldsanalyserna ska generellt sett vara:

- Minst 5 år framåtblickande.
- Orienterad mot säkerhetspolitik.⁶
- Globalt utblickande. Källan bör antingen fokusera på hur globala trender påverkar den egna staten, eller hur globala säkerhetsmässiga trender kan komma att utveckla sig mera allmänt.
- Framtaget på vetenskapliga grunder. Källan bör vara explicit i termer av metod, källor och kritisk i sitt förhållningssätt.⁷ Grunddata bör ha använts i den mån allmän tillgänglighet är möjlig.
- Publicerad under perioden 2007-2017. I de fall det finns fler upplagor har den senaste versionen ingått.
- Publicerad på engelska, svenska, norska eller danska.

Ingen källa uppfyller alla kriterier, varför enskilda avvägningar måste göras för respektive källa. Urvalskriterierna medför att det finns en risk att intressanta rapporter har fallit bort. Syftet med litteraturöversikten är dock inte att granska innehållet utan hur de har valt att arbeta med omvärldsanalyserna. Samtliga studier/artiklar som ingått i genomgången finns redovisade i Annex 1 "Lista från litteraturöversikten".

1.1.3 Djupanalysens urvalskriterier

Baserat på de identifierade säkerhetspolitiska omvärldsanalyserna i litteraturöversikten sker ett urval av två rapporter för en djupanalys. Urvalet består av att identifiera en säkerhetspolitisk omvärldsanalys som bygger på en resursstark process med globalt fokus samt en som utgår från nationella förutsättningar och haft tillgång till begränsade resurser. Vidare ska urvalet vara relevant för Försvarsmakten.

1.1.4 Analysramverket

Analysen av de identifierade säkerhetspolitiska omvärldsanalyserna sker utifrån ett ramverk som studien tagit fram för detta specifika ändamål. Analysramverket består av två delar. Den första delen som är framtagen för litteraturöversikten som endast ämnar att analysera

⁴ Se The Millennium Project. <http://millennium-project.org/millennium/nodes.html>

⁵ Se Institutet för framtidsstudier. <http://www.iffs.se/om-oss/om-framtidsstudier/andra-institut/>

⁶ I denna studie innefattar begreppet säkerhetspolitik bland annat försvarspolitik som syftar till förmåga att försvara landet från väpnat angrepp, utrikespolitik som syftar till att bevaka intressen gentemot andra stater och inre säkerhetspolitik som syftar till att förebygga inre hot.

⁷ Författarna tar här höjd för att källmaterialet inte alltid är tillgängligt för allmänheten (underrättelsematerial).

det som framkommer i de identifierade rapporterna. Den andra delen består dels av textanalys samt kompletterande intervjuer med representanter som deltog i framtagandet av de utvalda omvärldsanalyserna.

2 Analysramverk

Detta kapitel presenterar det framtagna analysramverket som syftar till att urskilja likheter och skillnader mellan de identifierade aktörernas säkerhetspolitiska omvärldsanalyser och Perspektivstudier. Analysramverket består av två delar, den första delen redogör för ramarna för litteraturöversikten och den andra delen presenterar ramarna för djupanalysen.

2.1 Litteraturöversikten

Ramverkets första del syftar till att bistå analysen av de identifierade säkerhetspolitiska omvärldsanalyserna gällande typer av aktörer och dess ursprung, ändamål, tidshorisonter, metoder och skärningskategorier.

2.1.1 Utförare, uppdragsgivare och ursprungsland

I vissa fall saknar organisationen expertis och resurser för att genomföra omvärldsanalyser och därför vänder de sig till konsultbyråer och forskningsinstitut för expertkunskap och metodstöd.⁸ Det kan därmed finnas en skillnad mellan uppdragsgivare och utförare. Traditionellt sett har även Försvarmakten sökt externt stöd i form av analysunderlag från FOI, Försvarshögskolan samt universitet och fristående institut för att sedan sammanställa en egen säkerhetspolitisk omvärldsanalys till perspektivstudier.

För att besvara frågan vilka aktörer som bedriver säkerhetspolitiska omvärldsanalyser, har litteraturöversikten valt att inkludera både utförare och uppdragsgivare. För att jämföra med Försvarmaktens val av externt stöd, kommer utförarna kategoriseras i:

- Statliga organisationer – exempelvis parlament, regeringsdepartement eller ministerier, myndigheter, statliga bolag och statlig industri.
- Forsknings- och utbildningsorganisationer – bland annat offentliga forskningsorganisationer; privata forsknings- och innovationsstödande organisationer och högre utbildningsinstitutioner.
- Privata organisationer – däribland små och medelstora företag (exempelvis konsultbyråer); stora och transnationella företag och organisationer som företräder kommersiella intressen.
- Mellanstatliga organisationer – däribland EU (EU Kommissionen, Europeiska parlamentet och andra EU-organ), FN (exempelvis Förenta nationernas utvecklingsprogram), NATO, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), etc.
- Tankesmedjor vars syfte är att påverka den politiska opinionen eller oberoende institut vars verksamhet är mer policyorienterad än renodlade forskningsinstitut (exempelvis Atlantic Council).
- Icke-statliga organisationer, ideella föreningar – exempelvis icke vinstdrivna nätverk som arbetar med framtidsstudier (exempelvis the Millennium Project).

Litteraturöversikten har även valt att inkludera ursprungsland för uppdragsgivaren. Omvärldsanalysen handlar om att ta fram beslutsunderlag med hänsyn till den miljö och situation i vilken en stat/organisation verkar. Även om omvärldsanalysen har en global utblick kommer denna utgå från organisationens perspektiv. Vilket land organisationen kommer ifrån påverkar därmed innehållet i omvärldsanalysen.

⁸ I Lundqvists rapport (2010) som bygger på en undersökning av 50 centrala statliga myndigheter, identifierade han att nästan alla de undersökta myndigheterna har använt sig av konsulter för omvärldsanalys.

2.1.2 Ändamål

Det råder stor enighet i litteraturen om att omvärldsanalys handlar om att ge bättre kunskapsunderlag i beslutsprocesser.⁹ För Perspektivstudiers del handlar det om att ta fram ett försvarspolitiskt inriktningsbeslutsunderlag för att identifiera internationella trender med bäring på Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska inriktning. I förlängningen handlar det om att identifiera vilka förmågor som Försvarsmakten behöver utveckla för att hantera de framtida hoten.¹⁰

Ett viktigt syfte med litteraturöversikten blir således att undersöka i vilken utsträckning ändamålen i de identifierade omvärldsanalyserna skiljer sig från Perspektivstudiers ändamål med omvärldsanalysen.

Det finns flera ändamål, orsaker och begränsningar i utformningen av omvärldsanalyser. Litteraturöversikten har valt att modifiera Poppers¹¹ *et. al* lista på nio ändamålsfamiljer¹² för att kategorisera ändamålen för de identifierade omvärldsanalyserna. I listan ingår:

- Främja samarbete och nätverk. Det handlar om att skapa ett gemensamt utrymme för öppet tänkande och engagemang för nyckelaktörer på olika nivåer.
- Orientera policyformulering och beslut. Innefattar att ge metodiskt stöd och rekommenderar riktlinjer för policybeslut.
- Identifiera viktiga hinder och drivkrafter. Hinder, exempelvis tekniska eller finansiella, är begränsningar som motverkar utvecklingen av en sektor, territorium, forskningsområde etc.
- Främja strategiskt- och framsynstänkande. Det kan innebära bedömning av önskade, möjliga och alternativa scenarier eller utforskning av framtida utvecklingstrender inom en sektor.
- Stödja strategier och prioriteringar inom forskning, teknologi och innovation. Denna kategori av familj handlar om att mobilisera nyckelaktörer för att stärka strategisk vetenskap, teknik och innovation som är kopplat till offentliga och privata industrier.
- Identifiera forsknings- och investeringsmöjligheter. Kartläggningen av bland annat lovande teknik, framgångsrik forskning, affärsmodeller samt infrastrukturkrav.
- Generera framtidsvisioner. Den viktigaste aspekten är att skapa en gemensam vision, vilket möjliggör utveckling av nya scenarier med relaterade strategier och rekommendationer.
- Bidra till att hantera stora utmaningar. Det kan handla om ambitiösa målsättningar såsom hållbar utveckling, regional integration, social sammanhållning med mera.
- Initiera och främja offentlig debatt. För denna familj handlar om att aktivt se till att omvärldsanalysen triggat igång en debatt.¹³

Litteraturöversikten kommer att undersöka vilka ändamål som presenteras i rapporterna och placera dem i Poppers nio ändamålsfamiljer.

⁹ Lundqvist (2010, s. 13)

¹⁰ Se Wiss och Sundblad (2016); Rindstål *et al.* (2013)

¹¹ Studien förlitar sig i stor utsträckning på Rafael Poppers arbete gällande framtidsstudier. Popper har deltagit i flera stora internationella framtidsstudier och har de senaste åren skrivit en mängd forskningsartiklar inom området.

¹² Popper *et al.* (2007, s. 7)

¹³ Baserat på listan som återfinns i Popper *et al.* (2007, s. 7)

2.1.3 Tidshorisont

Tidshorisonten specificerar hur långt omvärldsanalysen blickar framåt. Det har blivit kutym att uttrycka tidshorisonten i jämna årtal såsom 2020 eller 2030. Det vill säga att året inte används i en strikt tolv månadersperiod utan som en prognos.¹⁴ Året står för hur mycket förändring som tillåts i prognosen. Ju längre tidshorisont desto högre sannolikhet för signifikant förändring men med ökad osäkerhet¹⁵. Exempelvis möjliggör en tidshorisont fram till 2050 att ta höjd för betydligt större förändringar än en tidshorisont med sikte på 2030.

The European Foresight Monitoring Network (EFMN) konstaterar efter en undersökning av nästan 2,000 framsynsaktiviteter att de inte kunde finna några tydliga mönster som förklarade relationen mellan valet av metod och tidshorisonten. Ett undantag var användandet av expertpaneler och scenarier som ökade när tidshorisonten blev längre.¹⁶ Tidshorisonten blir därför främst intressant om det är tänkt att nyttja andras omvärldsanalyser som underlag vid framtagandet av en egen säkerhetspolitisk omvärldsanalys.

Litteraturoversikten kommer därför att undersöka vilka av de identifierade källorna som använder sig av liknande tidshorisont som Perspektivstudiers omvärldsanalys, dvs. år 2040.

En annan aspekt är att trender och konstanter i olika domäner kan ha olika grader av förutsägbarhet, även s.k. logiska tidshorisonter.¹⁷ Till exempel anses det vara svårt att prognostisera vissa tekniska trender under en medellång period medan demografiska trender anses vara mer stabila över tid. Vid framtagande av egen omvärldsanalys som bygger på andras analyser är det därför även viktigt att ha tidsperioden i åtanke för att avgöra vilka element som kan ingå. Litteraturoversikten kommer således även att inkludera tidsperioden, dvs. antal år, som de identifierade källorna använder sig av i sin analys.

2.1.4 Metoder

Enligt Popper finns det fyra typer av kunskapskällor: baserat på kreativitet, expertis, interaktion eller bevis. Kreativitetsbaserade metoder bygger bl.a. på uppfinningsrikedom hos ”skickliga”¹⁸ individer. Exempel på kreativitetsbaserade metoder är scenarier och simulering. Medan expertisbaserade metoder bygger på individer med expertkunskap inom ett visst område eller ämne. Dessa metoder används ofta för att ge råd och rekommendationer. Vanliga exempel är expertpaneler och morfologisk analys.¹⁹

Interaktionsbaserade metoder syftar till att föra samman icke-experters med experter, där omröstning är en gängse förkommande metod inom denna kategori. Den sista kunskapskällan består av bevisbaserade metoder som försöker förklara och/eller förutse ett visst fenomen med stöd av tillförlitlig dokumentation och analysmetoder. Bibliometri²⁰ och litteraturoversikter är två populära metoder inom området för bevisbaserade metoder.²¹

Popper har baserat på de fyra källorna av kunskap skapat en så kallad framtidsdiamant. I diamanten har han placerat 33 metoder för framsyn. Enligt Popper är det viktigt att ha metodernas egenskaper i åtanke vid val metoder samt att ha en blandning av metoder från olika kunskapskällor.²² Samtidigt är valet av metod ofta baserat på intuition och erfarenhet.²³

¹⁴ Se Hines och Bishop (2013)

¹⁵ Hines and Bishop (2013, s. 34–35)

¹⁶ Popper (2008b, s. 76)

¹⁷ Detta beskrivs i Hines och Bishop (2013) som logiska tidshorisonter.

¹⁸ Engelskans *skilled*

¹⁹ Popper i Georghiou *et al.* (2008b)

²⁰ Bibliometri betecknar statistiska analyser av publikationer som böcker, artiklar och andra kommunikationsmedia, exempelvis citeringsanalys.

²¹ Popper i Georghiou *et al.* (2008b)

²² *Ibid*

²³ Raban och Hauptman (2016, s. 2)

Enligt EFMN:s databas är de tre vanligast förekommande framsynsmetoderna litteraturgenomgång, expertpaneler och scenarier.²⁴

Litteraturöversikten kommer först att undersöka vilka metoder källorna har nämnt att de har använt sig av. Syftet är att undersöka om det finns andra metoder som är specifikt framträdande för säkerhetspolitiska omvärldsanalyser utöver de tre mest förekommande. Litteraturöversikten kommer även att undersöka om de nämnda källorna har en övervägande tyngdpunkt hos en av de fyra kunskapskällorna.

Vidare kommer litteraturöversikten att undersöka antalet metoder utövarna har använt sig av. Enligt EFMN:s databas är genomsnittet fem till sex metoder per initiativ, dock är variationen stor.²⁵ Större antal metoder antas möjliggöra en kvalitetssäkring av underlaget.

2.1.5 Skärningskategorier

Ett viktigt led i att ta fram säkerhetspolitiska omvärldsanalyser handlar om att välja ansatser. Varje analys tar sig an en viss aspekt, anlägger ett perspektiv, gör antaganden om orsaks-samband. Varje val får konsekvenser och är i någon mån värderingar av vad som anses viktigt att studera och i förlängningen att förändra.

I uppdragsbeskrivningen för detta projekt²⁶ står det att i tillämpbara delar studera tre parallella perspektiv:

- Ett aktörsrelaterat perspektiv (A) med fokus på de främsta globala aktörerna.
- Ett regionalt perspektiv (R).
- Ett tematiskt perspektiv (T) med utgångspunkt i politisk, ekonomisk, militär, samhällelig respektive ekologisk säkerhet.

Denna uppdelning bygger på den så kallade ART-modellen som presenterades i Edström och Wiss rapport ”International Trends Analysis Yearbook 2007”. ART-modellen har under flera år varit påtänkt som metod för framtagandet säkerhetspolitiskt underlag till Perspektivstudiers omvärldsanalys.

Litteraturöversikten kommer att undersöka huruvida de identifierade omvärldsanalyserna följer en liknande uppdelning eller om de valt en annan skärning.

2.1.5.1 Aktörer

I Edström och Wiss rapport finns det ingen tydlig definition av en global aktör. Däremot nämns stater (exempelvis Ryssland eller USA) och EU, som är en mellanstatlig organisation, som globala aktörer.²⁷ Därtill kan även organisationer såsom NATO tänkas ingå i begreppet global aktör.

I Edström och Wiss rapport är aktörsperspektivet presenterat i ett separat avsnitt. Det finns även andra sätt att redogöra för aktörer:

- de kan vara invävda i teman;
- aktörer kan ha en regional skärning;
- de hanteras inte specifikt utan det är endast trender som behandlas.

Litteraturöversikten kommer att undersöka vilken av dessa indelningar som är vanligast förekommande.

²⁴ Popper (2008a, s. 76)

²⁵ Se Popper (2008a)

²⁶ Se FOI (2016)

²⁷ Se Edström och Wiss (eds.) (2007)

2.1.5.2 Regional skärning

R-perspektivet i ART-modellen står för regional integration. Enligt Edström och Wiss kan regionala organiserade enheter fylla olika funktioner, såsom: politiska (ex. EU), ekonomiska (ex. Economic Community of West African States), militära (ex. Nato), samhälleliga (religioner, språk, kultur såsom MENA²⁸-regionen) roller.²⁹ Utöver denna indelning kommer litteraturöversikten att undersöka om källorna har valt att dela upp regionerna på konkreta geografiska områden som baseras på kontinenter.

2.1.5.3 Temaområden

T-perspektivet i ART-modellen inkluderar en rad olika teman eller typer av säkerhet: politisk säkerhet, ekonomisk, militär, samhällelig samt miljöorienterad säkerhet.³⁰ Litteraturöversikten har även valt att lägga till temat teknik då det ingår i både PESTLE- och STEEP ramverket³¹. Det finns många versioner av denna tematiska uppdelning. Exempelvis nämner en tidigare FOI-studie som använt STEEP ramverken att:

”STEPP ger en relativt heltäckande men samtidigt en kanske alltför generell bild för ett specifikt tillämpningsområde. Det finns inte ett enda svar på vad som är en relevant tematisk uppdelning vilket gör att man kan anta en ganska pragmatisk hållning.”³²

Då syftet är att göra en översikt av säkerhetspolitiska omvärldsanalyser ingår även temat militärt/säkerhet i litteraturöversikten. Vidare ingår det även huruvida de säkerhetspolitiska omvärldsanalyserna har tagit ett könsperspektiv i beaktning. Utgångspunkten är att kön har relevans för hur samhällen är organiserade, och därmed även borde ha relevans för framtidens samhällsorganisering.

2.2 Djupanalys

Ramverkets andra del syftar till att försöka identifiera arbetsprocesser och metoder vid val och utformning av två utvalda säkerhetspolitiska omvärldsanalyser. För detta har ett frågebatteri tagits fram som bygger på Saritas m.fl. kriterier vilka styr utformningen av en omvärldsanalys.³³ Dessa omfattar:

- konceptidé (metodens förtjänst)
- tillgängliga resurser
- tidsbegränsningar
- önskad deltagarnivå
- typ av aktörsmedverkande
- möjligheter till kombinationer av metoder
- tidigare erfarenhet och kännedom av ämnesområdet
- syften
- behov av kvalitativ och kvantitativ data
- metodkompetens.

²⁸ Mellanöstern och Nordafrika (MENA)

²⁹ Ibid.

³⁰ Se Edström och Wiss (eds.) (2007)

³¹ PESTLE är en förkortning för engelskans political, economic, social, technological, legal och environmental (Team FME, 2013). Medan STEEP står för social, technological, economic, environmental och political (Bradfield *et al.*, 2005)

³² Jonsson och Sonnsjö (2013)

³³ Se Saritas *et al.* (2014)

Kriterierna är relevanta men alltför allmänna för djupanalysen, dvs. val av modell/-er för Försvarmaktens specifika intressen. Djupanalysen har modifierat och kompletterat dessa kriterier för att: bestämma vad respektive modell utgår från för slags antaganden och hypoteser; tydligare bestämma vilka steg man tar i modellen; tydligare identifiera vilken publik modellen anses tala till. Detta har resulterat i ett antal frågor som styr undersökningen i djupanalysen:

1. Vad säger respektive omvärldsanalys att de gör?
2. Vilken publik talar omvärldsanalyserna till?
3. Vilka aktörer är medverkande?
4. Vilka uttalade begränsningar gör omvärldsanalyserna?
5. Vilka premisser utgår omvärldsanalyserna ifrån?
6. Hur presenteras omvärldsanalysen?
7. Vilken/Vilka slags metoder säger omvärldsanalyserna sig använda?
8. Är studien unik eller ackumulativ (bygger den på tidigare produktion)?
9. Vilken slags uppmärksamhet och genomslag ges modellen och modellens resultat?
10. Vilka slags tidsperspektiv anges?

Frågebatteriet används som en guide och ska inte ses som en komplett pallet för att fånga upp alla aspekter av djupanalysen.

3 Redovisning av resultat

Detta kapitel presenterar resultatet av litteraturöversikten och djupanalysen utifrån det analysramverk som presenterades i föregående kapitel.

3.1 Litteraturöversikten

Av totalt 50 rapporter och artiklar uppfyllde 19 de uppsatta kriterierna för säkerhetspolitisk omvärldsanalys. Hela listan på de rapporter som ingick i litteraturöversikten återfinns i Annex 1. "Lista från litteraturöversikten". Litteraturöversikten har valt att inkludera Försvarsmaktens rapport "Perspektivstudien 2016-2018" som är en av Perspektivstudiens delrapporter för den nuvarande Perspektivstudiercykeln. Denna rapport har ett specifikt fokus på omvärldsanalys och bistår analysen med att identifiera likheter och skillnader med andra aktörers säkerhetspolitiska omvärldsanalyser.

Första delavsnittet i detta kapitel presenterar de identifierade utförarna, utdragsgivarna och deras ursprungsland. Följande delavsnitt behandlar ändamålen och tidshorisonterna. Vidare presenteras metoder följt av skärningskategorier.

3.1.1 Utförare, uppdragsgivare och ursprungsland

Tabell 1. Utförare, uppdragsgivare och ursprungsland av säkerhetspolitiska omvärldsanalyser

	Namn	Utförare	Typ av utförare	Uppdragsgivare	Land
1	Global Trends (2017)	NIC	Statlig	NIC	US
2	Global strategic trend - out to 2045 (2014)	DCDC	Statlig	DCDC	UK
3	Joint Operating Environment 2035 (2016)	US Joint Force	Statlig	US Joint Force	US
4	Strategic Horizons (2013)	French Ministry of Defence	Statlig	French Ministry of Defence	FR
5	PREDICT (2014)	Uni. of Bologna	Forskning	NATO	Flera
6	Global Trendometer (2016)	EPRS	Mellanstatlig	EU Parlamentet	EU
7	Global Trends to 2030 (2016)	ESPAS	Mellanstatlig	EU (Parlamentet/ Kommissionen/ Rådssekretariatet/EEAS)	EU
8	2015-16 State of the future (2016)	The Millennium Project	Icke-statlig org.	The Millennium Project	Global
9	Strategiska trender i globalt perspektiv (2014)	Kansliet för strategisk analys	Statlig	Regeringskansliet	SV
10	Future State 2030	Mowat Centre	Forskning	KPMG International	CA
11	Global Europe 2050 (2012)	DG Research & Innovation	Mellanstatlig	EU Kommissionen	EU
12	Perspektivstudien 2016-2018 (2016)	FM	Statlig	FM	SV
13	Unified Effort (2015)	Expert Commission	Statlig	Norwegian Ministry of Defence	NO
14	Future Operating Environment 2035 (2015)	DCDC	Statlig	DCDC	UK
15	Global Risks 2035 (2016)	Atlantic Council	Tankesmedja	Atlantic Council	US
16	Globala trender mot 2040 (2015)	FFI	Statlig	FFI	NO
17	Future Policy Survey (2010)	Dutch Ministry of Defence	Statlig	Dutch Ministry of Defence	NL
18	Global system on the brink (2016)	Atlantic Council/IMEMO	Tankesmedja / ideell förening	Atlantic Council/IMEMO	US/RU
19	Strategic Foresight Analysis (2015)	NATO	Mellanstatlig	NATO	Flera

Analys

Främst statliga aktörer

Som svar på frågan vilka aktörer som bedriver säkerhetspolitiska omvärldsanalyser visar litteraturöversikten att 10 av 19 rapporter är producerade av statliga organisationer.

I vissa fall är de statliga organisationernas omvärldsanalyser tydligt nationellt orienterade, såsom norska Forsvarets forskningsinstitutts (FFI) rapport "Globala trender mot 2040". FFI-rapporten är begränsad till analysera omvärlden ur ett norskt perspektiv snarare än att identifiera oberoende globala trender och eventuell påverkan på norsk försvars- och säkerhetspolitik. Andra statliga rapporter, såsom amerikanska "Global Trends" av National Intelligence Councils (NIC) "Global Strategic Trends" av brittiska Development, Concepts and Doctrine Centre (DCDC), analyserar globala trender och dess implikationer för olika delar av världen. Försvarsmaktens rapport "Perspektivstudien 2016-2018" följer detta spår med att först beskriva generella globala trender. Däremot omsätts vissa av trenderna till hur de kan påverka Östersjön och Sverige i senare avsnitt.

Forskningsinriktade externa utförare

12 av 19 rapporter har samma utförare som uppdragsgivare. I de sju fall där utföraren har skilt sig från uppdragsgivaren har det i två fall handlat om att uppdraget har utförts av ett forskningsinstitut, exempelvis NATO:s rapport "PREDICT" som tagits fram av forskare vid University of Bologna. I fyra fall har utförarna varit en renare "in-house" funktion som specialiserat sig på forskning och analys. Exempel på detta är The European Parliamentary Research Service (EPRS) som arbetat på uppdrag av Europa parlamentet. Medan Norwegian Ministry of Defence har valt att utse en expertkommitté specifikt för deras rapport "United Effort". Likt Försvarsmakten, väljer uppdragsgivare i stor utsträckning forskningsinriktade utförare vid behov av externt stöd.

Ett västerländskt perspektiv

De flesta av de identifierade omvärldsanalyserna är västproducerade, främst från Europa. Det kan vara positivt då trender och utmaningar som påverkar EU/europeiska länder även påverkar Sverige direkt eller indirekt.

Ett potentiellt problem är att flera rapporter nämner att de använt sig av underlag från tungviktare såsom amerikanska NIC "Global Trends" och brittiska DCDC "Global Strategic Trends" vilket riskerar en viss rundgång av information. Risken är att argumenten förstärks likt ett eko när trenderna och utmaningar upprepas av olika aktörer utan att ta in andra perspektiv. Det blir speciellt problematiskt om det smyger sig in felaktigheter i analysen hos de stora aktörerna. Amerikansk och brittisk världsbild och normativa diskurs riskerar även att projiceras som inte nödvändigtvis stämmer överens med den egna.

Litteraturöversikten lyckades inte identifiera säkerhetspolitiska omvärldsanalyser från länder såsom Kina, Japan och Indien som uppfyller kriterierna även om det antas existera. Värt att nämna är att det finns närbesläktade studier såsom The East Asian Strategic Review publicerat av japanska National Institute for Defense Studies³⁴ och Ajey Lele och Namrata Goswami (eds.) bok *Imagining Asia in 2030: Trends, Scenarios and Alternatives*³⁵.

I samband med utvecklingen i Ryssland har närområdet fått mer utrymme i Perspektivstudier. Litteraturöversikten fann inga omvärldsanalyser från Polen, Baltikum, Finland eller Danmark som uppfyllde urvalskriterierna. Anledningarna varierade men främst handlade det om att de inte var globalt utblickande.

Den enda identifierade säkerhetspolitiska omvärldsanalysen från Ryssland var the Institute of World Economy and International Relations (IMEMO) och dess samarbete med the

³⁴ Se National Institute for Defense Studies, <http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/east-asian/index.html>

³⁵ Lele och Goswami (2011)

Atlantic Council. Då samarbetet skett med en amerikansk partner och med medarbetare som tidigare arbetat med NIC, kan även här finnas ett problem med informationsrundgång. Ett undantag är the Millennium Project som har så kallade noder i över 50 länder. Noderna är grupper av individer eller institutioner som samlar information till "2015-16 State of the Future rapporten".³⁶

Omvärldsanalyser som inte uppfyllde kriterierna

Det finns ett antal studier som ingick i litteraturgenomgången men som inte uppfyllde kriterierna för att räknas som omvärldsanalyser.³⁷ Det handlar främst om olika länders Vitböcker (eng. White papers) som oftast inte uppfyller kriteriet att vara framåt och/eller globalt utblickande.

Tematiska omvärldsanalyser såsom RAND:s rapport "Europe's Societal Challenges An analysis of global societal trends to 2030 and their impact on the EU"³⁸ eller OECD:s rapport "Strategic Transport Infrastructure needs to 2030"³⁹ har exkluderats då de saknat ett säkerhetspolitiskt perspektiv. Även OECD:s rapport "Global shocks: Improving risk governance"⁴⁰ har uteslutits då fokus är på globala chocker och inte trender.

Värt att notera är emellertid att de rapporter som har uteslutits ändå kan innehålla relevant information som kan nyttjas för inhämtning av underlag till vid framställande av framtida säkerhetspolitisk omvärldsanalyser.

³⁶ Se The Millennium Project, <http://millennium-project.org/millennium/nodes.html>

³⁷ Se Annex 1. "List från litteraturöversikten" för övriga omvärldsanalyser.

³⁸ Se Hoorens *et al.* (2013)

³⁹ Se OECD (2012)

⁴⁰ Se OECD (2011)

3.1.2 Ändamål och tidshorisont

Tabell 2. Ändamål och tidshorisont för de säkerhetspolitiska omvärldsanalyserna

	Namn	Tidshorisont (år)	Ändamål	Typ av ändamål
1	Global Trends	5 (2022)/20 (2037)	2, 7, 9	Typ av ändamål 1. Främja samarbete och nätverk 2. Påverka policyformulering och beslut 3. Identifiera viktiga utmaningar och möjligheter 4. Främja strategiskt- och framsyntänk 5. Stödja strategier och prioriteringar inom forskning, teknologi och innovation 6. Identifiera forsknings- och investeringsmöjligheter 7. Generera framtidsvisioner 8. Bidra till att hantera stora utmaningar 9. Trigga och främja offentlig debatt
2	Global strategic trend - out to 2045	31 (2045)	2, 3	
3	Joint Operating Environment 2035	19 (2035)	2	
4	Strategic Horizons	28 (2040)	1, 2	
5	PREDICT	22 (2035)	4	
6	Global Trendometer	14 (2030)	3, 4	
7	Global Trends to 2030	15 (2030)	2, 3	
8	2015-16 State of the Future	10 (2025)/35 (2050)	3, 4, 9	
9	Strategiska trender i globalt perspektiv	11 (2025)	9	
10	Future State 2030	16 (2030)	2, 4	
11	Global Europe 2050 (2012)	38 (2050)	2, 3	
12	Perspektivstudien 2016-2018	19 (2035)	2	
13	Unified Effort (2015)	4 (2019)/20-30 (2035-45)	2	
14	Future Operating Environment 2035	21 (2035)	2,3	
15	Global Risks 2035	19 (2035)	2	
16	Globala trender mot 2040	15-20 (2040)	2, 3	
17	Future Policy Survey	20 (2030)	2,7	
18	Global System on the Brink	20(2035)	3	
19	Strategic Foresight Analysis	15-17(2030)	2,3,7	

Analys

Polycypåverkan som ändamål

Perspektivstudier genomförs av Försvarsmakten på regeringens uppdrag som en del av förberedelserna inför försvarspolitiska inriktningsbeslut. Litteraturgenomgången visar att de flesta säkerhetspolitiska omvärldsanalyser har, likt Perspektivstudier, som mål att påverka policybeslut. Vissa rapporter har som uttalat mål att beskriva de trender och förändringar som kan påverka policybeslut kring framtida försvarsförmågor. Exempel på detta är US Joint Force rapport "Joint Operating Environment 2035" (JOE), the Expert Commission on Norwegian Security and Defence Policy rapport "Unified Effort", och DCDC:s rapport "Future Operating Environment 2035" (FOE).

Andra utförare har producerat enstaka analyser för specifika syften. Exempel på detta är NATO:s analys "PREDICT" som särskilt analyserar demografiska trender och dess implikationer på säkerhetsutmaningar som NATO kan komma ställas inför.

Tidshorisonten

Likt Perspektivstudier har de flesta omvärldsanalyserna ett medellångt perspektiv, dvs. ca 10-20 år. De rapporter som har ett långtidsperspektiv på ca 30-40 år är: DCDC:s rapport "Global strategic trend", French Ministry of Defence rapport "Strategic Horizons", samt EU kommissionens DG Research & Innovation rapport "Global Europe 2050". När säkerhetspolitiska omvärldsanalyser med varierande tidshorisonter används som underlag är det viktigt att analysera potentiella konsekvenser av detta.

Utöver tidshorisonten är det även av vikt att notera när rapporterna är producerade. Litteraturöversikten har undersökt rapporter producerades under perioden 2007-2017. Äldre rapporter kan nyttjas för att se hur trender har varierat över tid.

3.1.3 Metoder

Tabell 3. Metod benämnda i de säkerhetspolitiska omvärldsanalyserna

	Namn	Litteratur studie	Expert- panel	Work- shop	Scenarier	Annat
1	Global Trends		X	X	X	Blogg, individuella möten m.m.
2	Global strategic trend – out to 2045	X			X	”Peer-review”, essäer från externa författare
3	Joint Operating Environment 2035	X		X		Konferens, nyckeldokument
4	Strategic Horizons		X			
5	PREDICT	X		X	X	Externa vetenskapliga rådgivare, anonym enkät
6	Global Trendometer					Essäer
7	Global Trends to 2030	X				Konferens
8	2015-16 State of the future	X	X	X	X	Delphi, ”road maps”, textkommentarer
9	Strategiska trender i globalt perspektiv	X				Diskussioner med fack- och regionexperter
10	Future State 2030	X				Intervjuer
11	Global Europe 2050	X	X		X	Screening av framsynsaktiviteter, kvantitativa scenarier
12	Perspektivstudien 2016-2018					Studier, spel
13	Unified Effort		X		X	
14	Future Operating Environment 2035					X
15	Global Risk 2035				X	
16	Globala trender mot 2040	X				
17	Future Policy Survey	X		X	X	”Board of experts”, enkäter, Konferenser
18	Global system on the brink		X		X	
19	Strategic Foresight Analysis	X		X		

Analys

Litteraturoversikten visar på att få rapporter ägnar utrymme åt metodbeskrivning. Det gäller även Försvarsmaktens rapport "Perspektivstudien 2016-2018" som endast nämner att produkternas utformning stöds av studier och spel. Detta är problematiskt då val av metod- och teorianvändning påverkar slutresultatet. Val av metod signalerar även tillgång till resurser och tid, då omfattande vetenskaplighet i arbetsprocessen kräver båda.

Bristen på metodbeskrivning är även problematiskt när säkerhetspolitiska omvärldsanalyser används som underlag vid framtagandet av egen omvärldsanalys då det är svårt att bedöma vilka vetenskapliga grunder analysen bygger på.

Litteraturoversikt och scenarier de vanligast förekommande metoderna

Den begränsade metodbeskrivningen i rapporterna har medfört att det är svårt att dra en slutsats huruvida det finns en övervägande tyngdpunkt hos en av Poppers fyra kunskapskällor. I de fall där metodval har omnämnts har hälften uttryckt att de genomfört en grundläggande litteraturoversikt, ofta utan att beskriva hur den har genomförts. Enligt Popper tenderar litteraturoversikter vara underrepresenterade i EFMN:s databas, trots att det var den metoden som var den vanligast förekommande.⁴¹ En liknande slutsats kan även dras i denna översikt.

Scenarier nämndes lika ofta som litteraturoversikter. Värt att nämna är att DG Research & Innovation har använt sig av kvantitativa scenarier i sin rapport "Global Europe 2050". Det vill säga att scenarierna är översatta till numeriska termer genom att använda sig av en tillväxtmodell och en generell jämviktsmodell.⁴² Scenarier har används i begränsad utsträckning i de säkerhetspolitiska omvärldsanalyserna i Perspektivstudierna då det är tids- och resurskrävande.

Konferens som metod

Flera studier har nyttjat konferenser för att samla in underlag, bland annat Dutch Ministry of Defence omvärldsanalys "Future Policy Surve" och ESPAS rapport "Global Trends to 2030". Att samla in forskningsresultat och information i samband med en vetenskaplig eller tematisk konferens kan vara en tidseffektiv metod för inhämtning av underlag och samtidigt få en signal om senaste nytt på forskningsfronten. Detta är en metod som kan vara intressant för Försvarsmakten att beakta.

Få kvantitativa metoder

Få har uttryckt att de har använt sig av kvantitativa metoder.⁴³ Ett undantag är the Millennium Project som har använt sig av flera kvantitativa metoder såsom variabler som bygger på statistisk data och semikvantitativa exempelvis Delphi-metoden⁴⁴ och "road mapping"⁴⁵. Däremot används statistiska data från sekundära källor för att beskriva en specifik trend, speciellt inom demografi. Till exempel använder sig DCDC i sin rapport "Global Strategic Trends" av data från FN för att beskriva befolkningstillväxten. I NATO:s "PREDICT" har forskningsteamet gjort egna statistiska beräkningar av demografiska trender. Att använda sig av statistiska data från sekundära källor kan vara ett alternativ för Försvarsmakten för att understödja analysen av en trend.

Antal metoder varierar

Antal metoder varierar relativt kraftigt. En förklaring kan vara i vilken utsträckning författarna har valt att återrapportera de använda metoderna i sina rapporter. Detta kan ge sken

⁴¹ Se Popper (2008a, s. 70)

⁴² DG Research & Innovation. Global Europe 2050. (2012, s. 36)

⁴³ Urvalskriterierna för vår litteraturoversikt har medfört att dataunderlag från bland annat FN, OECD och Världsbanken har fallit bort. Statistisk data är användbar för att underbygga analysen av vissa trender och att visa förändring över tid.

⁴⁴ Delfi-metoden utvecklades under 1950-talet vid forskningsinstitutet Rand Corporation i USA

⁴⁵ (Technology) roadmap är en plan som matchar kortsiktiga och långsiktiga mål med specifika tekniska lösningar för att hjälpa till att uppnå dessa mål.

av att man förlitat sig på få metoder, medan forskarna och analytikerna i själva verket använt sig av flera olika metoder.

Det har även varierat mycket huruvida de har använts sig av olika kunskapskällor eller ej. Till exempel använder sig EPRS endast av essäer i sin rapport "Global trendometer" som är en form av kreativ kunskapsmetod. Medan NIC:en har metoder från flera kunskapskällor. De har bland annat besökt mer än 35 länder och fått återkoppling från över 2,500 personer. De har även använt sig av en blogg för att testa teman och argument. Användande av blogg är en alternativ form av interaktionsbaserad metodik.

Fler metoder möjliggör en kvalitetssäkring av underlaget, samtidigt som ju fler metoder desto mer tid och resurser krävs av organisationen. Det är inte enbart antalet metoder som Försvarsmakten behöver överväga utan även metodernas egenskaper.

3.1.4 Skärningskategorier

3.1.4.1 Aktörer

Tabell 4. Skärningskategori: Aktörer

	Namn	Eget avsnitt	Del av trend	Del av geografi	Ej aktörer	Nyckelaktörer påverkas av trender
1	Global Trends		X	X		
2	Global strategic trend – out to 2045			X		
3	Joint Operating Environment 2035		X			
4	Strategic Horizons		X			
5	PREDICT			X		
6	Global Trendometer	X				
7	Global Trends to 2030					X
8	2015-16 State of the Future	X				
9	Strategiska trender i globalt perspektiv	X	X			
10	Future State 2030				X	
11	Global Europe 2050					X
12	Perspektivstudien 2016-2018	X				
13	Unified Effort	X				
14	Future Operating Environment 2035	X				
15	Global Risk 2035	X				
16	Globala trender mot 2040	X				
17	Future Policy Survey					X
18	Global system on the Brink		X			
19	Strategic Foresight Analysis		X			

Analys

I ART-modellen talas det om globala aktörer (exempelvis USA, Ryssland och EU).⁴⁶ Denna analys har valt att tolka stater, inflytelserika icke-statliga aktörer och internationella organisationer som globala aktörer även om de inte nödvändigtvis anses vara de huvudsakliga spelarna på den globala arenan.

Separata aktörsavsnitt

Ett flertal omvärldsanalyser har, lik Försvarsmaktens rapport "Perspektivstudien 2016-2018", valt att hantera aktörsperspektivet i egna avsnitt i omvärldsbedömningarna. FFI har i sin rapport "Globala trender mot 2040" valt att beskriva ett par strategiskt utvalda aktörers utveckling och intressen gentemot Norge (Ryssland, NATO, USA, FN, Kina och icke-statliga aktörer). Svenska kansliet för strategisk analys rapport "Strategiska trender i globalt perspektiv" har i kontrast i huvudsak tagit upp konsekvenserna av de globala trenderna för ett antal strategiska aktörer (Kina, Ryssland och USA).

Det finns även andra varianter kring aktörsanalysen. "Global Trendometer" producerad av EPRS bygger på ett antal essäer där vissa utgår från ett aktörsperspektiv (USA, Ryssland och Kina). Medan the Millenium Projects val av länder bygger på ett urval av aktörer.⁴⁷ I rapporten "2015-16 State of the Future" appliceras dessa på fyra länder: Tjeckien, Ungern, Polen och Slovakien. Länderna varierar från år till år.

Ytterligare en variant är DCDC:s "FOE" som har identifierat nyckelaktörer. Aktörsskapet är här breddat till att omfatta olika typer av aktörer. Det vill säga statliga aktörer, icke-statliga aktörer ("multinational corporations", "non-governmental organisations" och "city authorities") och institutioner (allianser och partnerskap) men ibland utan att gå in på mycket vilka dessa är.

Med andra ord, även om aktörer har fått separata avsnitt har dessa hanterats på olika sätt.

Aktörer invävda i teman

Andra omvärldsanalyser väljer att ta upp vissa aktörer inom vissa teman. Exempelvis har French Ministry of Defence rapport "Strategic Horizon" framhävt vissa stater (Japan, Kina, Indien, Turkiet, Nigeria) och internationella organisationer (FN, NATO, EU) inom temat Internationella relationer. Det har gjorts då en aktör har utmärkt sig inom en viss trend. Till exempel lyfts Japan i samband med en försämrad ekonomi. Utöver att Kansliet för strategisk analys haft ett separat avsnitt för aktörer har de även valt att uppmärksamma specifika aktörer inom vissa trender. Till exempel nämns Kina i samband med ökad efterfrågan på råvaror och mineraler.

Både "Global trends to 2030" av ESPAS och EU Kommissionens rapport "Global Europe" har identifierat globala trender och dess påverkan på nyckelaktörerna EU och Europa. Rapporten "Future Policy Survey" av the Dutch Ministry of Defence har en liknande ansats och har identifierat ett antal strategiska chocker som kan uppstå globalt, inom Europa och i Nederländerna.

Aktörer invävda i regioner

DCDC:s "Global strategic trends" och NATO:s "PREDICT" har valt att lyfta fram aktörer i de regionala beskrivningarna, medan NIC:s "Global trends" har valt att ta upp specifika aktörer i både trend- och regionsavsnittet. På så sätt lyfts både aktörer och specifika trender inom en viss region. Det vill säga att variationerna mellan de olika regionerna blir tydligare.

Ingen specifik aktörsanalys

Det finns intressant nog även omvärldsanalyser som valt att inte gå in på aktörer alls. Mowat Centre, som har lett studien "Future State 2030" för KPMG, har exempelvis valt att inte ta upp aktörer utan fokuserar endast på megatrender.

⁴⁶ Se Edström och Wiss (eds.) (2007)

⁴⁷ The Millenium Project producerar på regelbunden basis en global analys av 28 variabler.

Megatrender är stora krafter i samhällsutvecklingen som sannolikt kommer att påverka framtiden på alla områden de närmaste 10-15 åren.⁴⁸ Då megatrender påverkar alla områden är det av vikt för Perspektivstudien att analysera hur dessa kan påverka Försvarmakten och Sveriges försvars- och säkerhetspolitik i framtiden.

Summering

Vad som avses med aktörer är inte uppenbart hos de analyserade källorna. Det finns även en stor variation hur aktörer analyseras i omvärldsanalyserna. Den vanligaste förekommande uppdelningen är att aktörerna har ett eget avsnitt följt av att de nämns i samband med en trend.

⁴⁸ Forward Thinking Platform (2014)

3.1.4.2 Regional skärning

Tabell 5. Skärningskategori: regional integration

	Namn	Kontinenter	Politiska	Ekonomiska	Sociala	Militära	Övrigt
1	Global Trends	X			X		Rymden
2	Global strategic Trend - Out to 2045						Rymden
3	Joint Operating Environment 2035					X	Cyber rymden
4	Strategic Horizons	X					
5	PREDICT	X			X		
6	Global Trendometer				X		
7	Global Trends to 2030		X		X		
8	2015-16 State of the Future	X					
9	Strategiska trender i globalt perspektiv		X				
10	Future State 2030	X			X		
11	Global Europe 2050		X				
12	Perspektivstudien 2016-2018	X	X		X	X	
13	Unified Effort	X	X			X	
14	Future Operating Environment 2035	X	X		X		Cyber-rymden
15	Global Risks 2035		X		X		
16	Globala trender mot 2040		X		X		
17	Future Policy Survey		X		X		
18	Global system on the brink	X			X		
19	Strategic Foresight Analysis	X					

Analys

Vanligt med både kontinenter och socialterritoriell skärning

Flera av rapporterna har en blandning mellan en kontinenter och socialterritoriell skärning. Ett exempel är NATO:s ”PREDICT” som valt skärningen Asien-Stillahavsregionen, Europa, Ryssland och postsovjetstater, Mellanöstern och Nordafrika (MENA) och Afrika söder om Sahara. Blandningen varierar och beror på vilka aspekter utförarna vill lyfta fram. Även Försvarsmaktens rapport ”Perspektivstudien 2016-2018” har valt en blandning av olika skärningar genom att beskriva den regionala säkerheten i EU, Ryska federationen, USA, NATO, Arktis, Asien, MENA, Afrika söder om Sahara samt Östersjöområdet.

Rymden och cyberrymden

Rymden och cyberrymden är två områden som inte faller in i analysramverkets kategorier. Både ”JOE” och ”FOE” tar upp cyberrymden i sina rapporter. Medan de erkända rapporterna ”Global Trends” av NIC och ”Global Strategic Trends” av DCDC behandlar rymden.

Från tabell 5 framkommer det att ”Global Trends” och ”Global Strategic Trends” inte enbart diskuterar teknisk utveckling utan även militära operationer i rymden, kriminellt nyttjande av rymdförmågor, rymdskrot m.m. Försvarsmakten bör undersöka om dessa frågor är relevanta för myndigheten.

3.1.4.3 Teman

Tabell 6. Skärningskategori: Teman

	Namn	Samhälle	Politisk	Ekonomisk	Miljö	Teknisk	Militärt/ säkerhet	Kön
1	Global Trends	X	X	X	X	X		
2	Global strategic trend - out to 2045	X	X	X	X	X	X	X
3	Joint Operating Environment 2035	X	X			X	X	
4	Strategic Horizons	X	X	X	X	X	X	
5	PREDICT	X	X	X	X	X		
6	Global Trendometer	X	X	X	X	X	X	
7	Global Trends to 2030	X	X	X	X	X		
8.	2015-16 State of the future	X	X	X	X	X	X	
9.	Strategiska trender i globalt perspektiv	X		X	X	X		
10	Future State 2030	X		X	X	X		
11	Global Europe 2050	X	X	X	X	X	X	
12	Perspektivstudien 2016-2018	X	X	X	X	X	X	
13	Unified Effort			X		X	X	
14	Future Operating Environment 2035					X	X	
15	Global Risks 2035	X				X	X	
16	Globala trender mot 2040	X	X	X	X	X		
17	Future Policy Survey	X	X	X	X	X	X	
18	Global system on the brink	X	X	X		X	X	
19	Strategic Foresight Analysis	X	X	X	X	X		

Analys

Det är sällan rapporterna specifikt uttrycker av att de använder sig av något av de valda temana: politisk, ekonomisk, teknik, militär, samhälle, eller miljöorienterad. En tydlig tendens är att nästan alla rapporter tar upp demografi som kan tolkas som en underkategori till temat samhälle. Trender som de identifierat handlar ofta om en åldrande befolkning, ökad internationell migration eller en ökad urbanisering. Tabellen har därför valt att placera underkategorierna och trenderna i temakolumnerna.

Underkategorier till teman

Demografiska trender är per definition "neutrala" fenomen. Däremot kan demografiska trender bli säkerhetspolitiska utmaningar beroende på den sociopolitiska kontexten som utvecklar och hur de demografiska trenderna interagerar med andra trender, exempelvis minskade naturresurser. Detta är det förhållningssätt som exempelvis NATO:s studie "PREDICT" valt att utgå ifrån. Först analyseras globala demografiska trender. Sedan analyseras andra trender och hur de interagerar tillsammans med de demografiska trenderna. Ett sista steg är att ta fram scenarier för olika regioner som bygger på analysen av trenderna.

Ett annat exempel är energi som kan tolkas som en underkategori till miljö. De flesta underkategorier som tas upp i rapporterna går att placera i de valda temana. Ett undantag är DCDC:s "FOE" som har identifierat legala aspekter. Området har ingen uppenbar hemmavistelse i något av temana men som ingår som ett tema i PESTLE-ramverket.

The Millenium project har i sitt gedigna arbete tagit fram närmare 28 socio-ekonomiska variabler i ett index. Materialet är baserat på historisk data från de senaste 20 åren av de valda variablerna. Indexet innehåller även de bästa och värsta sannolika resultaten för varje variabel i ett 10-års perspektiv.⁴⁹ Dessa variabler kan placeras som underkategorier till temana samhälle, ekonomi, miljö och militär/säkerhet. De flesta rapporter beskriver däremot sällan hur själva urvalet av teman och underkategorier gått till.

Tekniktemat

Litteraturoversikten visar att alla rapporterna tar upp tekniktemat. I Försvarmaktens rapport "Perspektivstudien 2016-2018" har teknisk utveckling fått ett eget kapitel men ingår inte som en global trend. Då trender tenderar att samspara är det problematiskt att ART-modellen utesluter ett tema såsom teknik.

Få tar upp ett könsperspektiv

Få omvärldsanalyser anlägger ett könsperspektiv. Det mest frekventa perspektivet är uppdelningen av kön i demografiska trender. Ett undantag är DCDC:s rapport "Global Strategic Trends" som specifikt tar upp ett könsperspektiv när de analyserar representation av politiska beslutsfattare, sysselsättning, utbildning osv.

Även NATO:s studie "PREDICT" och NIC:s "Global Trends" gör vissa ansatser i sin analys, medan i EPRS studie "Global trendometer" endast kortfattat nämner att ojämlikheten mellan könen kommer att kvarstå i MENA-regionen.

I NATO:s rapport "Strategic Foresight Analysis" föreslår att genderaspekter ska analyseras vidare i deras följande rapport som är planerad till 2017. Något som även Försvarmakten kan beakta inför kommande Perspektivstudier.

3.1.5 Sammanfattning av litteraturoversikten

Litteraturoversikten gick igenom 50 rapporter och artiklar. Av dessa uppfyllde 19 de uppsatta kriterierna. De identifierade omvärldsanalyserna analyserades sedan utifrån ett framtaget ramverk. Analysramverket bestod av fyra delar: utförare, ändamål, metod och skärningskategori.

⁴⁹ Se The Millennium Project (2016)

Fler än hälften av de identifierade säkerhetspolitiska omvärldsanalyserna var producerade av statliga organisationer. Vidare var de flesta av rapporterna är västproducerade, vilket kan innebära en risk för en viss rundgång av information.

Likt Perspektivstudier har de flesta omvärldsanalyser som mål att påverka policybeslut. Dessutom har de flesta omvärldsanalyserna ett medellångt perspektiv, det vill säga ca 10-20 år.

De vanligast förekommande metoderna för insamling av underlag till omvärldsanalyserna var litteraturoversikt och scenarier. Antalet metoder varierade dock mycket mellan de identifierade omvärldsanalyserna. Det fanns även en stor variation i hur omvärldsanalyserna valde att presentera aktörer, regioner och teman.

Nästa kapitel analyserar två av dessa omvärldsanalyser mer djupgående. Syftet är att närmare undersöka hur arbetsprocessen sett ut för att ta fram dessa samt undersöka vart tonvikten och analysnivån tenderar att ligga.

3.2 Djupanalys

Mot bakgrund av den översikt av omvärldsanalyser som presenterats i föregående kapitel analyseras i detta avsnitt två av dessa mera djupgående. ”Global Strategic Trends” (GST), framtagen under ledning av DCDC, bygger på en resursstark process och som tittar på globala trender generellt. Vidare är valet av DCDC intressant då Försvarsmaktens ledningsstab sedan flera år tillbaka har haft officerare stationerade vid DCDC för att bidra till svensk konceptutveckling. Arbetet med att identifiera globala trender vid DCDC har bidragit till Perspektivstudiers omvärldsanalys⁵⁰. Det finns även en vilja från Försvarsmakten att optimera samarbetet med DCDC.

FFI:s rapport ”Globale trender mot 2040” har haft begränsade resurser och därmed intressant hur de har prioriterat gällande arbetsprocess och vilka uttalade metoder och urvalskriterier som författarna valt att arbeta med. Vidare är rapporten intressant eftersom fokus ligger på ett grannland till Sverige och utgår från nationella förutsättningar snarare än förutsättningslösa trender och dess implikationer på det nationella.

3.2.1 Global Strategic Trends

Analysen representerar inte den brittiska regeringens eller Försvarsdepartementets officiella politik.⁵¹ Det representerar däremot centret för utveckling, koncept och doktrin vid Försvarsdepartementet.⁵²

Vad DCDC-GST säger att de gör

GST säger sig beskriva den strategiska kontexten för Försvarsdepartementet och statsförvaltningen som arbetar med att utveckla långtidsplaner.⁵³

GST bidrar tillsammans med rapporten Future Operating Environment (FOE) till ”National Security Strategy” och ”Strategic Defence and Security Review”.⁵⁴ GST ingår därmed som en integrerad del i en mera omfattande systematisk och metodorienterad arbetsprocess jämfört med Perspektivstudier. En skillnad som kan ge kvalitativa skillnader till det underlag som används i GST och omvärldsanalysen i Perspektivstudier.

GST säger sig dels ge en strategisk kontext, dels presentera kommande hot och möjligheter. Tidshorisonten är 2045. I GST:s slutprodukt beskrivs de fenomen som kan anses ha en

⁵⁰ Det finns även svenska bedömare som menar att DCDC:s omvärldsanalys närmast ersatt FM egna arbetsprocess.

⁵¹ DCDC (2014, s. ii)

⁵² Ibid

⁵³ Ibid, s. vii

⁵⁴ Ibid

påtaglig påverkan på framtiden, och kombinerar dessa med olika perspektiv för att därmed kunna skapa en sammansatt bild på möjliga utfall ("multivariat").⁵⁵

Publik

I likhet med Perspektivstudier syftar forskningen vid centret till att ge beslutsfattare en kontext för långsiktigt beslutsfattande.⁵⁶ I rapporten står det:

"Ultimately, Global Strategic Trends is designed to inform policy-makers as they grapple with the opportunities and threats that the future could bring. And the choices that they make could have as great impact on the future as the trends themselves".⁵⁷

Medverkande

Medverkande till den femte utgåvan av GST: akademi, företag, konsulter, stora delar av regeringen i Storbritannien, inklusive internationella deltagare och referentgranskning (eng. "peer-review").⁵⁸

Jämfört med Försvarmakten är DCDC en resursstark aktör sett till antalet medverkande aktörer. I likhet med Försvarmakten använder sig DCDC av akademien för inhämtning av underlag. Samarbetet mellan Försvarmakten och DCDC möjliggör ett utbyte av erfarenhet gällande vidareutveckling av inhämtningsprocessen.

Begräsning

Den femte utgåvan försöker inte att förutsäga framtiden. Istället beskriver analysen möjliga utfall på basis av trendanalyser.⁵⁹

Likt GST belyser rapporten "Perspektivstudien 2016-2018" alternativa utvecklingar av Försvarmakten för att möta omvärldsutvecklingen i ett långsiktigt perspektiv.⁶⁰

Utgångspunkt

GST följer fyra huvudsakliga steg. Det första steget (1), utgångspunkten, handlar om att identifiera trender (även kallad tydligare förändringsmönster). Nästa steg (2) är att projicera dessa trender 30 år framåt i tiden. Avsikten är att analysera dess möjliga konsekvenser, samt att stegvis bygga en rad möjliga framtidsbilder (steg 3). I det avslutande steget (4) kombineras dessa delar till att skapa en strategisk kontext, med implikationer för försvar och säkerhet. Mot den strategiska kontexten provas sedan politiska instrument, förmågor och planeringar.

Presentationsanalys

Analysen presenteras på tre sätt. Dels påvisas hur olika trender kan komma att påverka varandra i en rad (a) nyckelscenarier, (b) genom chocker (och dess påverkan på den strategiska kontexten), samt (c) hur trender kan påverka och skapa olika alternativa utfall.⁶¹ Dels hur dessa trender kan se ut 2045 för nio geografiska områden.⁶²

I innevarande GST återfinns 13 tematiska områden med viktiga trender och pådrivande faktorer.⁶³ I respektive tema finns flera scenarier som prövar viktiga kopplingar och samspel mellan dessa trender, för att skapa en bild över framtida möjligheter och utmaningar. Flera scenarier provas även med strategiska chocker.

GST metod

Det finns ett specifikt avsatt metodavsnitt i GST. Dock, snarare än att beskriva den metod eller de metoder man använder, beskriver avsnittet en process. Sammantaget kan konstateras

⁵⁵ DCDC (2014, s. ii)

⁵⁶ Se Ibid, s. iii

⁵⁷ Ibid

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Ibid

⁶⁰ Försvarmakten (2016)

⁶¹ Ibid, s. vii

⁶² Dessa regionala kluster är: Nordamerika, Latinamerika, Europa, Mellanöstern och Nordafrika, Sub-Sahara Afrika, Centralasien, södra och östra Asien (inklusive Oceanen) polarregionerna, samt rymden; DCDC s. viii

⁶³ Dessa är: Demografi, gender, urbanisering, resurser, miljö, hälsa, transport, information, utbildning, automatisering och arbete, korruption och pengar, identitet och statens roll, försvarsutgifter och förmågor.

att själva metoddiskussionen i sig är frånvarande (något som är relativt vanligt förekommande, se föregående kapitel). Arbetsprocessen är dock förhållandevis tydlig. Denna utgörs i huvudsak av åtta steg.

Steg 1. GST tar sin utgångspunkt i en utvärdering av tidigare trenddata⁶⁴ samt en litteraturgenomgång av andra aktörer som bedriver framåtblickande trendspaning.⁶⁵ I analysen efterfrågas huvudsakligen vilka trender som tycks fortgå (sedan tidigare analyser), samt vilka inkonsekvenser som kan identifieras häri.⁶⁶ Trenderna och projektionerna kartläggs och grupperas där teman, trender och drivkrafter i de tidigare utgåvorna och de som identifieras i litteraturgenomgången.

Parallellt med detta arbete konsulteras extern expertis för att hitta eventuella hål i analysen. Det har främst handlat om forskare/expertiser inom olika områden som DCDC-teamet identifierat.

GST bygger på är en genomgång av egen tidigare data och en litteraturgenomgång. Genomgång av egen tidigare data något som Försvarsmakten kan inkludera i samband med vidareutvecklandet av den säkerhetspolitiska omvärldsanalysen.

En annan aspekt värd att uppmärksamma är att GST använder sig av extern expertis. Detta har både för och nackdelar. Fördelarna är nya ögon på det framtagna underlaget. Det är ett bra metodologiskt förhållningssätt för att kontinuerligt ifrågasätta data och arbetsmetod. Samtidigt kan den externa expertis lätt hamna utanför accepterade normer, konceptförståelser, praxis, etc. Detta kräver en avvägning.

Steg 2. Baserat på steg 1 identifierades närmare 30 forskningsfrågor.⁶⁷ Valet av forskningsfrågor bygger på hur framträdande de var i kartläggningen och genom antal resultat på ordsökning på trenderna i relevanta databaser. Syftet med ordsökningen var att få en uppfattning om i vilken utsträckning andra aktörer tog upp de identifierade trenderna.⁶⁸

Ordsökning är ett ganska tidseffektivt att arbeta på. Detta har även framkommit i intervjuer med personer som varit delaktiga i produktion av omvärldsanalyser.

Steg 3. Forskare, DCDC:s analys- och forskningsteam, skriver längre essäer på varje fråga med betoning på försvars- och säkerhetsfrågor.⁶⁹ Frågeställningarna var spetsiga för att försäkra sig om att framtidsperspektivet respekterades.

Spetsiga frågeställningar klargör syften och behov. Detta kan på sikt underlätta själva analysen.

Steg 4. Essäerna analyseras av DCDC:s analys- och forskningsteam. Här identifieras drivkrafter, påverkansfaktorer och trender. Analysen samlas i en så kallad klustermapp.

Steg 5. Klustermappen processas, genom att olika frågor och teman rangordnas, sätts i relation med varandra, samt analyseras utefter deras beroende av varandra. Alla oklarheter analyseras och besvaras genom att grundas i forskning.

Steg 6. I detta steg sker en omfattande granskning. Kortare delanalyser (eng. draft sections) av tema eller region skicka ut för granskning till regering, industri, tankesmedjor och akademi. Utöver granskningen skedde även rad besök i olika länder.

Steg 7. I den avslutande delen konsolideras analysen. I händelse av behov har ytterligare scenarier tillagts liksom strategiska chocker. Den konsoliderade analysen går därefter åter till en sista referentgranskning runda.

⁶⁴ Under metodavsnittet beskrivs att GST bygger på datainsamling från 2001 och fram till 2014.

⁶⁵ Telefonintervju Isaksson (maj 2017)

⁶⁶ DCDC s. viii

⁶⁷ Ibid

⁶⁸ Telefonintervju Isaksson (maj 2017)

⁶⁹ DCDC s. viii

Sammantaget kan konstateras att omvärldsanalysen vid DCDC är både vid och djupgående. Analysen tar utgångspunkt i omvärldstrender för att sedan värdera dessa i förhållande till möjliga säkerhetspolitiska miljöer och därmed utvecklingar för framtida militära behov.

3.2.2 Norska FFIs Globale trender mot 2040

Nedan presenteras Forsvarets forskningsinstitutts (FFI) studie ”Globale trender mot 2040 – implikationer för Forsvarets rolle og relevans”. Studien utgör ett delprojekt inom ramen för ett större projekt riktat mot globala trender och militära operationer.⁷⁰ Studien presenteras med författarnamn och är därmed inte en myndighetspublikation i bemärkelsen att det är FFI:s analys, utan författarnas analys inom ramen för ett FFI-projekt.

Studien har, som nämnts ovan, delvis valts ut för närmare analys eftersom den skrivits av ett grannland till Sverige. Jämfört med DCDC har FFI haft begränsade resurser att genomföra studien⁷¹. En närmare analys av FFI:s erfarenheter är av värde för Forsvarsmakten då Sverige inte har samma förutsättningar och resurser som DCDC.

Vad FFI säger att man gör

Likt Perspektivstudier är Forsvarsdepartementet huvuduppdragsgivaren till den globala trendanalysen. Syftet är enligt rapportförfattarna att stötta Forsvarsdepartementets långtidsplanering samt långsiktiga planer för Forsvarsmakten.⁷²

Publik

Utöver Forsvarsdepartementet uppfattas rapportens publik vara bredare och kan tyckas passa dem som är mera generellt intresserad av omvärldsanalys kopplat till den norska försvars- och säkerhetspolitiska inriktningen.

Medverkande

Studien är författad av två skribenter. Analysunderlaget bygger även på deltagande från Forsvarsdepartementet, underrättelselstjänsten, Forsvarets stabsskola, Krigsskolan, Sjökrigsskolan, Luftkrigsskolen, Institutet för Forsvarsstudier, och Institutet för fredsforskning (PRIO).⁷³ Omvärldsanalysen nämner även ett antal detaljerade studier som täckt upp framtida utvecklingar inom olika försvarsgrenar.⁷⁴

Begränsningar

Tidsperspektivet är 15-25 år (från 2015). Frågeställningen lyder ”Hur kom utvecklingen i vår omgivning påverka norsk försvars- och säkerhetspolitik mot 2040, och vilka implikationer kan detta få för det för det norska försvarets roll och relevans i framtiden” (fri översättning).⁷⁵

Till skillnad från DCDC:s GST är rapporten avgränsad till att analysera omvärlden från ett norskt perspektiv snarare än att identifiera oberoende globala trender och eventuell påverkan på framtiden. Enligt Alexander Beadle, en av författarna av FFI-rapporten, är det första omvärldsanalysstudien som utgår från ett strikt norskt perspektiv.⁷⁶

Utgångspunkt

Arbetsprocessen inleds med en litteraturgenomgång. Litteratururvalet strävade efter en variation av både stora säkerhetspolitiska omvärldsanalyser såsom NIC och DCDC och små, såsom den nederländska ”Future Policy Survey”. Sedan skrevs korta sammanställningar av varje omvärldsanalys. Där kartlades vilka trender som dominerade och vilka trender som stack ut från mängden av andra trender. Trenderna placerades sedan i kluster som författarna sedan valde att kalla för dimensioner.⁷⁷

⁷⁰ Beadle och Diesen (2015); Telefonintervju Beadle (maj 2017)

⁷¹ Telefonintervju Beadle (maj 2017)

⁷² Beadle och Diesen (2015, s. 6)

⁷³ Ibid s. 6

⁷⁴ Ibid s. 10

⁷⁵ Ibid s.7)

⁷⁶ Ibid s. 7

⁷⁷ Telefonintervju Beadle (maj 2017)

Fem dimensioner identifierades: den politiska, den sociala, den teknologiska, den ekonomiska, och den miljömässiga.⁷⁸ Författarna av FFI-rapporten sökte sedan forskning hur trenderna kan påverka Norge.⁷⁹

Presentationsanalys

Först presenteras en historisk tillbakablick av det norska försvaret. Här identifieras tre grundläggande kontinuiteter om kännetecknat Norges strategiska situation under de senaste 30-50 åren.⁸⁰ Dessa tre kontinuiteter kontextualiseras sedan och utgör det framtida osäkerhetsutfallet i Norges försvars- och säkerhetspolitiska miljö.⁸¹

Sedan presenteras ett antal globala trender från ett norskt försvars- och säkerhets perspektiv.⁸² Därefter kommer en analys av sex aktörers möjliga utvecklingar (Ryssland, NATO, USA, FN, Kina och icke-statliga aktörer) och fem regioner (Arktis, de nordiska länderna, Europa, mellanöstern och Nordafrika, samt Afrika söder om Sahara).⁸³ Inom dessa kapitel diskuteras även alternativa utvecklingsförlopp av trender och möjliga ”strategiska chocker”, något som emellanåt beskrivs som studiens svarta svanar.⁸⁴

I det avslutande kapitlet diskuteras frågor kopplade till det norska försvaret och dess uppgifter och utformning år 2040.⁸⁵

Metod

I huvudsak utgörs studien av en litteraturöversikt (detta är studiens ”metod”). Studien saknar en tydlig källkritik vilket gör att urvalet av källor förefaller relativt sett godtyckligt. I detta fall blir urvalet av källor om än viktigare då trenderna har valts ut på basis av vilka som dominerade och stack ut i litteraturöversikten.

Litteraturöversikten har använt sig av internationella omvärldsanalyser såsom DCDC:s GST och ”Global Trends” av NIC. Detta har ett värde i sig men skapar å andra sidan en metodproblematik som inte diskuteras explicit i studien. I tillägg till omvärldsanalyser så kompletteras trendanalysen av referenser till enskilda tidningsartiklar, konferenspapper, rapporter från näringslivet, böcker och vetenskapliga artiklar.

Det finns ingen tydlig metod kopplad till urval av aktörer, eller hur aktörerna ska studeras i ett framtidsperspektiv. Valet av aktörer bygger på vad som framkom i litteraturgenomgången och vad som enligt författarna ansågs vara ”historiskt” sett de mest centrala aktörerna för Norge.⁸⁶

Det finns ingen tydlig metod kopplad till urval av regioner. Däremot finns ett resonemang som motiverar urvalet. Regionerna som man valt ut anses 1.) bli särskilt viktiga för Norge under de kommande 15-25 åren, 2.) de globala trenderna utspelar sig starkare här än andra platser, samt att dessa regioner utgör potentiellt konfliktintensiva områden. Dessa aspekter kopplar an till norsk säkerhet och norska intressen.

Ytterligare en utgångspunkt för omvärldsanalysen är ”the cone of uncertainty” (dvs. analysen täcker det mest sannolika utfallet baserat på rena trendframskrivningar till det tänkbara, det otänkbara och det omöjliga).

Sammantaget kan konstateras att FFI-studien utgör ett intressant tillägg i floran av omvärldsanalyser. Det unikt norska perspektivet utgör ett intressant angreppssätt som Försvarsmakten skulle kunna undersöka närmare. Utifrån ett metodmässigt perspektiv däremot

⁷⁸ Beadle och Diesen (2015, kap. 3)

⁷⁹ Telefonintervju Beadle (maj 2017)

⁸⁰ Dessa är: 1. Norge är en småstat med en stormakt till granne, 2. Försvaret av Norge bygger på allierad hjälp, 3. Att havsområdet runt Norge har ett särskilt nationellt intresse.

⁸¹ Beadle och Diesen (2015, s. 9)

⁸² Politisk-, social-, teknologisk-, ekonomisk- och miljödimension.

⁸³ Beadle och Diesen (2015)

⁸⁴ Ibid s. 9

⁸⁵ Ibid, kap. 6

⁸⁶ Telefonintervju Beadle (maj 2017)

bidrar den norska studien inte direkt med någon ytterligare aspekt i förhållande till det nuvarande arbetet vid Försvarsmakten.

3.2.3 Sammanfattning av djupanalysen

Analyserna som här undersökts närmare speglar två tydliga förhållningssätt till hur en omvärldsanalys kan tas fram. DCDC-analysen arbetar brett och djupgående med trender och omvärldsutvecklingar. Metodvalen är tydliga och styrande, sammanflätande i en komplex process. Den norska studien bygger däremot nästan enbart på en litteraturoversikt. Samtidigt tar den tydligt en utgångspunkt i norska förutsättningar. Detta innebär att relevansen för de strikt norska behoven blir väldigt tydliga där begränsade resurser används väl.

4 Diskussion

Syftet med denna studie är att dra lärdomar och erfarenheter av andra aktörers arbete med säkerhetspolitiska omvärldsanalyser. Avsikten är att vidareutveckla framtagandet av den säkerhetspolitiska omvärldsanalysen i Perspektivstudier. Genom en litteraturöversikt identifierades först vilka aktörer som bedriver säkerhetspolitiska omvärldsanalyser. Hela listan på de rapporter som ingick i litteraturöversikten återfinns i Annex 1. "Lista från litteraturöversikten".

Med hjälp av ett ramverk analyserades sedan likheter och skillnader de identifierade säkerhetspolitiska omvärldsanalyser och den säkerhetspolitiska omvärldsanalys som traditionellt sett bedrivs i Försvarmaktens Perspektivstudier gällande ändamål, tidshorisont, metodval, arbetsprocesser och skärningskategorier. Nedan presenteras de viktigaste lärdomarna från litteraturöversikten och djupanalysen.

1) Aktörer som bedriver säkerhetspolitiska omvärldsanalyser

Av totalt 50 rapporter som ingick i litteraturöversikten uppfyllde 19 de inom studien uppsatta kriterierna för säkerhetspolitisk omvärldsanalys. Som svar på frågan vilka aktörer som bedriver säkerhetspolitiska omvärldsanalyser visar litteraturöversikten att 10 av 19 rapporter är producerade av statliga organisationer. Litteraturöversikten valde att inkludera både utförare och uppdragsgivare då organisationer i vissa fall saknar expertis och resurser att bedriva omvärldsanalyser och söker därmed externt stöd. Av 19 rapporter hade 12 samma utförare som uppdragsgivare. I de sju fall där externt stöd har nyttjats har det handlat forskningsinstitut eller "in-house" funktioner som specialiserat sig på forskning och analys. Detta i likhet med Försvarmakten som traditionellt sökt stöd från FOI och universitet.

a) Statliga aktörer från väst

De flesta av de identifierade omvärldsanalyserna är västproducerade, främst från Europa. Det kan vara positivt då trender och utmaningar som påverkar EU/europeiska länder även påverkar Sverige direkt eller indirekt. Ett potentiellt problem emellertid är att det risker en viss rundgång av information när analyserna bygger på varandra. För att hantera denna problematik bör arbetsprocessen för framtagandet av kommande säkerhetspolitiska omvärldsanalyser i Perspektivstudier ha detta i åtanke samt att komplettera den med andra metoder för informationsinhämtning.

b) Aktörer som utesluts

Urvalskriterierna medförde att vissa omvärldsanalyser, såsom tematiska studier av bland annat OECD, FN och Världsbanken uteslöts.⁸⁷ Dessa kan med fördel användas som underlag vid framtagandet av framtida säkerhetspolitiska omvärldsanalyser. Litteraturöversikten lyckades inte identifiera säkerhetspolitiska omvärldsanalyser från länder i närområdet trots att det antas finnas. Det är värt för Försvarmakten att framöver aktivt söka efter omvärldsanalyser producerade av våra grannländer, speciellt länder som Finland, Polen och de baltiska staterna som kan fånga upp framtidsanalyser av Ryssland.

2) Skillnader och likheter med Perspektivstudier

a) Ändamål

Likt Perspektivstudier har de flesta identifierade omvärldsanalyser som mål att påverka policybeslut. Vissa rapporter har som uttalat mål att beskriva de trender och förändringar som kan påverka policybeslut kring framtida försvarsförmågor. Ett exempel på detta är DCDC:s rapport "Future Operating Environment 2035" (FOE). Vid nyttjandet av andras omvärldsanalyser som underlag är det viktigt att uppmärksamma dess ändamål. Om ändamålet skiljer sig väsentligt kan det ge analysen en annan vinkel än det egna arbetet.

⁸⁷ Se bl.a OECD:s International Futures Programme, <http://www.oecd.org/sti/futures/ifppublicationsandstudies.htm>; UNESCO The Foresight Programme <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/anticipation-and-foresight/>

b) Tidshorisonten

De flesta omvärldsanalyser hade en liknande tidshorisont som Perspektivstudier, det vill säga 10-20 år. Tidshorisonten för DCDC:s rapport "Global strategic trend" ligger däremot på 30 år. Försvarsmakten har ett nära samarbete med DCDC och det förväntas DCDC:s analyser nyttjas i Försvarsmaktens arbete. Ifall omvärldsanalyser med olika tidshorisonter används som underlag är det viktigt att analysera potentiella konsekvenser av tidsskillnaderna på trender och konstanter. Speciellt gällande trender med kortare logiska tidshorisonter såsom teknisk utveckling. Det är även viktigt att vara uppmärksam när i tid omvärldsanalyserna är producerade.

c) Metodval

Rapporterna i studien var fåordiga i sina beskrivningar av metod för framtagandet av omvärldsanalyserna. Bristen på metodbeskrivning är problematisk då val av metod- och teorianvändning påverkar slutresultatet. I de omvärldsanalyser där det nämns var litteraturoversikt och scenarier de vanligast förekommande metoderna. Däremot var det få som nämnde att de hade använt sig av kvantitativa metoder. Antalet metoder varierade kraftigt, vilket kan höra samman med en begränsad metodbeskrivning i rapporterna. Fler metoder antas möjliggöra en kvalitetssäkring av underlaget. I mån av tid och resurser är det värt att undersöka möjligheter att använda sig av en blandning av metoder från Poppers fyra kunskapskällor.

d) Arbetsprocess

Litteraturoversikten och djupanalysen visar på att det finns en stor variation i både arbetsprocesser och fokus i analyserna. Ambitionsnivån bör sättas utifrån tillgängliga resurser (finansiella förutsättningar, tid, medverkarnas metodkompetens och ämneskunskap). Det är viktigt att ta fram en systematisk arbetsprocess som möjliggör transparens och kontinuitet för att på ett konsekvent sätt följa utvecklingen av trender över tid. Genomgång av tidigare data bör även ingå i arbetsprocessen.

e) Skärningskategorier

Litteraturoversikten visar på att aktörer, regioner och teman kan analyseras på många olika sätt. Exempelvis går det att omtolka och värdera olika territoriella och geografiska entiteters betydelser, såsom hav, rymden och cyberrymden. Det är därför även viktigt att fastställa fokus och tydliga definitioner.

T-perspektivet i ART-modellen inkluderar inte teknik vilket är problematiskt då trender tenderar att samspela. Försvarsmakten bör ytterligare undersöka möjligheter att inkludera teknik i den säkerhetspolitiska omvärldsanalysen alternativt att stämma av att en viktig teknisk trend inte missats. Försvarsmakten bör även beakta ett könsperspektiv vid framtagande av framtida omvärldsanalyser.

Referenser

- Atlantic Council*. "Global Risks: The search for a new normal", The Atlantic Council (2016)
- Beadle, Alexander William och Diesen, Sverre. "Globale trender mot 2040 – implikationer för Forsarets roll och relevans", Forsvarets forskningsinstitutt (2015)
- Bradfield, R., Wright, G., Burt, G., Cairns G., och Van Der Heijden K., "The origins and evolution of scenario techniques in long range business planning", i *Futures* vol. 37 no. 8, October (2005)
- Development, Concepts and Doctrine Centre (DCDC)*. "Global Strategic Trends - Out to 2045", United Kingdom's Ministry of Defence (2014)
- Directorate General for International Relations and Strategy*. "Strategic Horizons", French Ministry of Defence (2013)
- Edström, Håkan och Wiss, Åke (eds). "International Trends Analysis Yearbook 2007", FOI-R--2361--SE (Stockholm: FOI, 2007)
- European Commission's Directorate-General for Research and Innovation*. "Global Europe 2050", European Commission (2012)
- European Parliament's Directorate-General for Parliamentary Research Services*. "Global Trendometer - Essays on medium- and long-term global trends", European Parliament (2016)
- European Political Strategy Centre*. "Shaping the future: Thoughts on the future of society and governance", European Political Strategy Centre (2016)
- Expert Commission on Norwegian Security and Defence Policy*. "Unified Effort", Norwegian Ministry of Defence (2015)
- FOI. "Offert avseende stöd till långsiktiga omvärldsanalyser 2017", Dnr: FOI--2016--1540 (2016)
- Forward Thinking Platform*. "A Glossary of Terms commonly used in Futures Studies – Full version" (2014)
- Future Policy Survey Project*. "Future Policy Survey Project – A new foundation for the Netherlands Armed Forces", Ministry of Defence (2010)
- Försvarsmakten*. "Perspektivstudien 2016-2018: Omvärldsanalys", FM2015-13192:9 (2016)
- Hines, Andy och Bishop, Peter C. "Framework foresight: Exploring futures the Houston way", *Futures* vol. 51 (2013)
- Hoorens, S., Ghez, J., Guerin, B., Schweppenstedde, D., Hellgren, T., Horvath, V., Graf, M., Janta, B., Drabble, S., Kobzar, S. ", "Europe's Societal Challenges An analysis of global societal trends to 2030 and their impact on the EU", RAND (2013)
- Institutet för framtidsstudier*. "Andra institut", <http://www.iffs.se/om-oss/om-framtidsstudier/andra-institut/> (Hämtat 2017-04-24)
- Jackson, Michael, "Practical Foresight Guide: Chapter 11 – Foresight Glossary"
- Joint Force Development*. "The Joint Operating Environment 2035 - The Joint Force in a Contested and Disordered World", The Joint Chiefs of Staff (2016)
- Jonsson, Daniel och Sonnsjö, Hannes. "EU:s framtida energisäkerhet i en föränderlig omvärld", FOI-R--3627--SE (Stockholm: FOI, 2013)
- Lele, Ajey och Goswami, Namrata. *Imagining Asia in 2030: Trends, Scenarios and Alternatives* (New Delhi: Academic Foundation, 2011)

Lucarelli et al. "PREDICT - Projections and Relevant Effects of Demographic Implications, Changes, and Trends", NATO Allied Command Transformation (2014)

Lundqvist, Torbjörn. "Omvärldsanalys – till vilken nytta?", Institutet för framtidsstudier (2010)

Kansliet för strategisk analys, "Strategiska trender i globalt perspektiv – 2025: en helt annan värld?", Regeringskansliet (2014)

Millennium Project. "The Millennium Project Nodes", <http://millennium-project.org/millennium/nodes.html> (Hämtad: 2017-04-24)

--, "State of the Future Index", <http://millennium-project.org/millennium/SOFI.html>, Hämtad: 2017-05-22) (2016)

Mowat Centre. "Future State 2030: The global megatrends shaping governments", KPMG International Cooperative (2014)

National Intelligence Council. "Global Trends: Paradox of Progress", National Intelligence Council (2017)

NATO Allied Command Transformation. "SFA Literature Review Summary", http://www.act.nato.int/images/stories/events/2012/fc_ipr/sfa_literature_review.pdf (Hämtad: 2017-04-24)

NATO. "Strategic Foresight Analysis 2015 – Interim update to the SFA 2013 report", NATO, 2015

OECD. "Global shocks: Improving risk governance", OECD (2011)

--, "Strategic Transport Infrastructure needs to 2030", OECD (2012)

Popper, Rafeal. "How are foresight methods selected?" *Foresight*, Vol. 10. No. 6, (2008a)

Popper, Rafeal. "Foresight Methodology", i *Georghiou, L., Cassingena, J., Keenan, M., Miles, I. and Popper, R. (eds.). The Handbook of Technology Foresight*, (Cheltenham: Edward Elgar, 2008b)

Popper, Rafeal, Keenan, Michael, Miles, Ian, Butter, Maurits och Sainz, Graciela. "Global Foresight Outlook 2007: Mapping Foresight in Europe and the rest of the World", EFMN (2007)

Raban, Yoel och Hauptman, Ahron. "Review and mapping of methodologies for effective evaluation of future security risks to society", Policy brief No 1. FORsight Coordination for Europe (2016)

Rindstål, Peter, Sundblad, Örjan och Wiss, Åke. "Perspektivstudier – FM:s långsiktiga strategiska planering", FOI Memo 4425 (Stockholm: FOI, 2013)

Saritas, Ozcan, et al. "The Evolution of the use of foresight methods: A bibliometric analysis of global research output for cutting edge FTA Approaches", (2014)

Team FME. "PESTLE analysis – Strategy skills", 2013 <http://www.free-management-ebooks.com/dldebk-pdf/fme-pestle-analysis.pdf> (Hämtad 2017-05-26)

Wiss, Åke och Sundblad, Örjan. "Erfarenheter från Försvarskonceptstudien 2014", FOI-R--4199--SE (Stockholm: FOI, 2016)

Intervjuer

Alexander Beadle, FFI, 2017-05-18

Joachim Isaksson, DCDC, 2017-05-17

Annex 1. Lista från litteraturöversikten

1	National Intelligence Council, "Global trends – the paradox of progress", 2017
2	The Development, Concepts and Doctrine Centre, "Global Strategic Trends - Out to 2045", 2014
3	Regeringskansliet, Kansliet för strategisk analys, "Strategiska trender i globalt perspektiv – 2025: en helt annan värld?", 2014
4	Försvarsmakten, Perspektivstudiern 2016-2018, 2016
5	French Ministry of Defence, Directorate General for International Relations and Strategy, "Strategic Horizons", 2013
6	Center for Security Studies, "Strategic trends 2016: Key Developments in Global Affairs", 2016
7	RAND, "Europe's Societal Challenges An analysis of global societal trends to 2030 and their impact on the EU", 2013
8	The German Federal Government, "The White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr", 2016
9	Joint Force Development, "The Joint Operating Environment 2035 - The Joint Force in a Contested and Disordered World", 2016
10	University of Bologna (NATO), "PREDICT - Projections and Relevant Effects of Demographic Implications, Changes, and Trends", 2014
11	Alliance for Peacebuilding, "Conflicts of the future – trends and responses", 2014
12	Polish Ministry of Digital Affairs, "Long-term national development strategy. Poland 2030", 2013
13	BP, "Energy Outlook 2017 edition", 2017
14	British Government, "The National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review", 2015
15	Expert Commission on Norwegian Security and Defence Policy, "United Effort", 2015
16	Estonian Information Board, "International Security and Estonia 2017", 2017
17	BMI, "Towards 2050: Megatrends In Industry, Politics And The Global Economy", 2016
18	Mowat Centre, "Future State 2030: The global megatrends shaping governments", 2014
19	PwC, "The Long View How will the global economic order change by 2050?", 2017
20	European Commission's Directorate-General for Research and Innovation, "Global Europe 2050", 2012
21	European Political Strategy Centre, "Shaping the future: Thoughts on the future of society and governance", 2016
22	European Parliament's Directorate-General for Parliamentary Research Services, "Global Trendometer - Essays on medium- and long-term global trends", 2016

23	MSB, Framtidsstudie år 2030 – med fokus på kommunal räddningstjänstorganisation, 2016
24	European Strategy and Policy Analysis System, "Global Trends to 2030", 2015
25	The Millennium Project, "2015-16 State of the future", 2016
26	The Development, Concepts and Doctrine Centre, "Future Operating Environment 2035", 2015
27	The Atlantic Council, "Global Risks", 2016
28	Forsvarets forskningsinstitut, "Globala Trender mot 2040", 2015
29	The Dutch Ministry of Defence, "Future Policy Survey", 2010
30	The Atlantic Council/IMEMO, "Global system on the brink", 2016
31	OECD, "Future Global Shocks: Improving risk governance", 2011
32	OECD, "The Future of productivity", 2015
33	FOI, "Energi, säkerhet och konflikt i ett framtidsperspektiv", 2014
34	FOI, "EU:s framtida energisäkerhet i en föränderlig omvärld" 2013
35	CII Underwriting Faculty, "Future risk: Climate change and energy security – global challenges and implications", 2012
36	OECD, "The Future of Families", 2011
37	EU Directorate-General for Energy and the Directorate-General for Climate Action, "EU energy trends to 2030", 2009
38	The Finnish Prime Minister's office, "Government report on Finnish Foreign and Security Policy", 2016
39	IMEMO, "Strategic Global outlook 2030", 2011
40	MSB, "Framtida utveckling som kan påverka arbetet med samhällskydd och beredskap", 2012
41	Transworld, "New and Evolving Trends in International Security
42	KPMG, "Future State 2030 – The global megatrends shaping governments", 2014
43	Ajele Lele and Namrata Goswami, "Imagining Asia in 2030: Trends, Scenarios and Alternatives", 2011
44	National Institute for Defense Studies, "Japan - The East Asian Strategic Review", 2017
45	OECD, "Strategic Transport Infrastructure needs to 2030", 2012
46	NATO, Strategic Foresight Analysis 2015 – Interim update to the SFA 2013 report, 2015
47	UN Security Council, "The future of United Nations peace operations", 2015
48	Global Facility for Disaster Reduction and Recovery, "The making of a riskier future", 2016
49	World Bank Group, "Digital dividends", 2016
50	Sveriges lantbruksuniversitet, "Fem framtidsscenarier för 2050 – förutsättningar för lantbruk och markanvändning", 2011

FOI är en huvudsakligen uppdragsfinansierad myndighet under Försvarsdepartementet. Kärnverksamheten är forskning, metod- och teknikutveckling till nytta för försvar och säkerhet. Organisationen har cirka 1000 anställda varav ungefär 800 är forskare. Detta gör organisationen till Sveriges största forskningsinstitut. FOI ger kunderna tillgång till ledande expertis inom ett stort antal tillämpningsområden såsom säkerhetspolitiska studier och analyser inom försvar och säkerhet, bedömning av olika typer av hot, system för ledning och hantering av kriser, skydd mot och hantering av farliga ämnen, IT-säkerhet och nya sensorers möjligheter.

FOI
Totalförsvarets forskningsinstitut
164 90 Stockholm

Tel: 08-55 50 30 00
Fax: 08-55 50 31 00

www.foi.se